

MISSIONARY FEATURES OF ROMANIAN ORTHODOXY AFTER REVOLUTION OF 1989

Constantin-Valer Necula
Lecturer, PhD, „Lucian Blaga” University of Sibiu
Mihail Siminciuc
PhD Student, „Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: The new, hyper-technologized and hyperactive world—complex, and arguably even complicated—is raising a series of questions whose answers often seem slow to arrive. Since these are primarily reactions to certain actions, the challenge lies in the gap between the speed at which such issues emerge and the speed at which institutions—both social and ecclesiastical—can conceive, implement, and mobilize responses with remedial intent. However, the Church is not merely an institution; it embodies a spirit, a continuous effort to harmonize with the present moment. Built around the Eternal Christ, it is once again called upon to make an adaptive effort in order to communicate the Word of God. This message must be especially targeted toward the socio-demographic groups most affected by the fast-paced rhythm of a postmodern society, such as Romanian society after the 1990s, which is the focus of our study. In this new communicational context, we believe that young people and socially active adults are the most important categories. They play a multifaceted role: not only as communicators and initiators, as transmitters or mediators, but also as recipients and participants. Christian catechesis, in this increasingly complex terrain with new socio-cultural thresholds and standards, becomes more challenging than traditional paradigms—applicable until recently—can adequately address. Therefore, we argue for the necessity of a more flexible catechetical planning, one that is integrated into the current missionary strategies of the clergy, and which, if needed, can take precedence in facing the significant challenges that these times bring upon us.

Keywords: mission, catechesis, modernity, communication, adaptation.

Introducere

În linia sensurilor inițiale cu care termenul *κατεχειν* a fost preluat din limba greacă și tradus în română (prin *a perora* sau *a predica*), cateheza poate fi înțeleasă ca o modalitate de transmitere a învățăturii de credință, așa cum Biserica a și făcut din vremurile apostolice în mod continuu până în zilele noastre. Gândindu-ne la permanentizarea acestui act comunicațional, am putea-o defini ca fiind „formarea eclesială care face din credincioșii în Hristos o comunitate de viață, iubire și adevăr”.¹

Nevoia catehetică, conștientizată în felurite feluri de către cei aflați în căutarea Adevărului, ar putea fi „hrănită” și în afara zidurilor bisericilor, prin intermediul canalelor mediatice tradiționale (presă scrisă, radio și televiziune) ori a internetului (*new media*), care, în contextul informațional actual, adesea abundent-dezumanizant, vine să aducă împlinirea unor nevoi de cunoaștere religioasă firești.

Statisticile actuale, mai mult sau mai puțin sistematizate (oficiale), ne indică o descreștere în planul prezenței credinciosului la viața liturgică; sunt indicii care arată că participarea nemijlocită la Sfânta Liturghie a devenit un exercițiu mai mult aleatoriu, filtrat de anumite criterii de sorginte socială, cu priorități în planificarea și consumul timpului mult diferite de cele de acum 50 sau 100 de ani.

¹Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, *Propovăduire și educație socială*, Editura Andreiana, Sibiu, 2012, p. 6.

Dacă în primele două decenii de după Revoluție s-a resimțit un aflux al religiozității (manifeste) concretizate în creșteri substanțiale ale numărului de ortodocși veniți în bisericile și mănăstirile noastre, în partea a doua a intervalului la care ne referim (1990-2024), s-a instaurat o tendință inversată, transformarea fiind nu doar numerică, ci și structurală – vom vedea la Sfintele Liturghii mai mulți tineri și copii decât adulți activi ocupațional, spre exemplu.

Deși în tot acest timp construcțiile bisericești au avut o evoluție vizibilă, lăcașurile de cult fiind momentan cu o largă și am putea spune suficientă răspândire, se constată că, în mod paradoxal, enoriașii se retrag simțitor din manifestările de credință (slujbe regulate sau evenimente ocazionale), comunitățile pastorale fiind supuse unui efect constrictiv. Deși acest lucru are la origine, cum aminteam, o realitate socială modificată și presantă (inclusiv sub aspect demografic, în special în mediul rural), nu putem să nu ne întrebăm dacă noi, clerul, nu avem partea noastră de „contribuție” la această involuție regretabilă.

Propunându-ne adaptabilitatea în pastorație, am putea recurge la o cunoaștere mai bună a parohiilor noastre, comunitățile, chiar și cele religioase, fiind doar parțial transparente și puțin comunicative cu de la sine intenție. Așadar, inițierea unor demersuri de cunoaștere sistematizată a noilor cadre ale vieții social-comunitare ar putea fi o primă abordare necesară a fi implementată în sens ameliorativ.

Importanța istorică a catehezei, actuală și astăzi

Din orice direcție sau unghi am privi epoca creștină, reiese cu evidentă caracterul transformator și impactul ziditor pe care mesajul lui Hristos l-a avut asupra întregii umanități, dar mai cu seamă asupra spațiului european. Dacă ar fi să imaginăm această lume din ultimele două mii de ani fără creștinătate, am înțelege printr-o inversare axiologică, care este rolul ei istoric și de ce se afirmă despre religia noastră că reprezintă fundamentul civilizației moderne.

Pe lângă filosofia greacă și zestrea latină, creștinismul devine pilonul central al nașterii omului liber în spirit și în societate. Lucrările lui P. Valery sau ale lui N. Iorga argumentează cu prisosință asupra efectului societal-constructiv al religiei, subliniind aspectele formatoare în planul cunoașterii umane, de la apropierea religioasă de persoana Creatorului și înțelegerea creației lumii, până la regândirea destinului nemuritor al omului înnoit în Hristos și mântuit în numele Lui.

În spațialitatea europeană, în cea bizantină în mod special, printre cei care au înțeles cel mai bine „potențialul” istoric al creștinismului și rolul catehizării în rândul maselor se numără fără îndoială Împăratul Constantin cel Mare. Însă, și în arealul nostru românesc există un exemplu care nu poate fi ocolit, referindu-ne la voievodul Neagoe Basarab; domnitorul de secol XVI a înțeles la timpul său că, fără o cateheză adecvată, societatea nu se poate schimba după chipul lui Hristos, iar civilizația nu poate progresa și înainta pe calea desăvârșirii și a *mai binelui*.²

În veac, dar și în Evul Mediu târziu, apariția lucrării „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie” a avut o răsunătoare contribuție (în întreaga Europă creștină) la implementarea și consolidarea principiilor și moralei creștine - „textele catehetice medievale îmbinau doctrina creștină cu înțelepciunea practică, fiind destinate atât clericilor, cât și laicilor”³.

Tot istoria ne supune atenției capacitatea de adaptare a Bisericii în numeroase împrejurări dificile, în care a știut să transforme situațiile neprielnice în oportunități misionare impresionante. Marcate adesea de frământări și convulsii sociale, epocile de înflorire duhovnicească sunt perioadele în care misiunea catehetică a avut un avânt deosebit, iar învățăturile de credință au

²Teofan Savu, Mitropolitul Olteniei, *Tinerii, prioritate misionară a Bisericii*, în colectiv, „Biserica în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar”, E.I.B.M.B.O.R., București, 2005, p. 413.

³ Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și cateheză*, Editura IBMBOR, București, 2003, p. 176.

pătruns atât individual, în conștiințele personale, cât și în extinderea corpului social-comunitar, cel puțin la un nivel minim necesar.⁴

Continuarea adaptativă a lucrării lui Hristos în epoca (post)modernă

Cuvântul „cateheis” este întâlnit în Noul Testament cu sensul de învățare sau instruire în Legea lui Dumnezeu (Fapte 18-25; Romani 2-18; Gal 6;6). Din acest punct de vedere, un text patristic clasic în definirea / redefinirea ritmului misionar al Bisericii este *Epistola către Diognet*. Aceasta consemnează: „...nu li s-a dat creștinilor învățătura ca o născocire pământească, nici creștinii nu pretind că păzesc cu atâta grijă o învățătură trecătoare, nici nu li s-a încredințat rânduiala unor taine omenești, ci, cu adevărat, Însuși Atotputernicul, Atoateziditorul și nevăzutul Dumnezeu, El Însuși, din Ceruri, a așezat în oameni și a întărit în inimile lor adevărul și cuvântul Cel Sfânt și mai presus de înțelegere (...) L-a trimis nu oarecum ar putea gândi unul din oameni, spre a înspăimânta, spre a îngrozi. Nicidecum! L-a trimis cu bunătate și blândețe, cum trimite un Rege pe Fiul Său, L-a trimis ca Dumnezeu, L-a trimis ca la oameni, L-a trimis ca să mântuie, ca să convingă, nu să silească; că Dumnezeu nu silește. L-a trimis ca să cheme, nu ca să alunge; L-a trimis ca să iubească, nu ca să judece” (Ioan 3, 17).

Remarcăm, așadar, că una dintre posibilele „pietre din cap de unghi” ale misiunii Mântuitorului nostru Iisus Hristos poate fi cea catehetică, de chemare la Împărăția Cerurilor a tuturor.

În sensul evaluării *fericirii* și *nefericirii* omului nou, observăm că economia de valori și echilibrul existențial sunt în linii mari constante, deși există tendințe tot mai vizibile de perturbare și destabilizare. De aici devine ușor de înțeles că și mijloacele prin care una se menține (fericirea), iar alta se remediază (nefericirea), pot fi și ele translatate, iar printre primele ca importanță (în menire și rod) se dovedește a fi cateheza. Modelul hristic, adesea „amenințat” de ostilitățile modernității, își revendică prezența în rândul terapiilor secolului al XXI-lea, marcat de cele mai numeroase și virulente maladii sociale din întreaga istorie a umanității.

Timpurile actuale, considerate post-moderne, aduc evoluții care adesea pot fi catalogate drept destructurante, deviate cel puțin. Facem cu ușurință observații asupra creșterii ratelor delincvențiale și semnalăm cu o la fel de mare ușurință extinderea unor fenomene deviate care afectează direct persoana, comunitatea și societatea - alcoolism, consum de droguri, depresie și suicid ș.a.

Dacă ar fi să plecăm doar de la aceste noi și persistente realități, putem presupune (chiar considera cu certitudine) că a transmite Învățăturile lui Hristos doar după modelele pastorale tradiționale nu mai este suficient, ci este necesară racordarea la dinamica prezentului, ba chiar, în scop profilactic, considerăm că se cere și o prognoză strategică a acestor evoluții.

Așadar, ceea ce suscită o analiză minuțioasă ține de capacitatea de adaptare, de forma în care Noul Testament poate fi astăzi înțeles de către marea masă. Din acest punct de vedere, apreciem că riscul izolării prin limbaj este unul semnificativ, iar pentru a se evita un astfel de pericol, este necesară o cercetare amplă a condiționării mecanismelor de absorbție (recepție) a mesajului Bisericii. În fond, nu credem că esența ideii de mântuire este cea disconfortantă pentru necredincioși (sau pentru preținșii credincioși), ci forma în care este adusă în planul conștiinței, ceea ce provoacă reținere sau chiar refuz din partea acestora.

Folosindu-ne de metodele pastorale consacrate, dificultățile în realizarea unei bune catehizări sunt prezente la tot pasul, mai ales în zonele intens urbanizate; aici comportamentele sunt în mod semnificativ marcate de influențele tehnologice, la care se adaugă și ideologiile

⁴*Ibidem*.

transformatoare – datorită globalizării (cu estomparea diferențelor culturale), noile curente sunt cu ușurință importate din medii care sunt în mod cronic secularizate.

Elemente descriptive ale ortodoxiei românești în epoca postdecembristă

În timpul prezent se resimte poate mai mult ca altădată nevoia de cunoaștere și argumentație religioasă, de o anumită acuratețe informațională și de educație, căci trăim într-o lume a „exploziei” comunicaționale, în care lipsa de ghidare, de formare și de informare spirituală poate conduce la dezinformare și manipulare.⁵

Într-o analiză circulară de tipul cauză-efect, ținând cont și de contextul socio-cultural, observăm că o bună parte dintre credincioșii noștri ajung să fie văzuți de către alte culte și religii ca fiind superficiali, influențabili și, drept urmare, ușor de atras către o mentalitate sau chiar către o credință alternativă (realitatea o confirmă).

Am putea specula că aceasta reprezintă și un efect al metodelor pastorale și misionare ortodoxe (deficitare) practicate în societatea românească de după anul 1990, care este caracterizată și de o lipsă de cunoaștere a elementelor fundamentale ale credinței pentru noile generații. Este un fapt ușor de constatat că, în anumite unități de cult, educația religioasă, catehizarea, nu reprezintă decât un exercițiu formalizat, o obligație care devine secundară prin raportare la alte funcțiuni parohiale, ceea ce văduvește acțiunile respective de concretețe, planificare și îndeplinire.

Confrunțați cu tumultul vieții, credincioșii au nevoie ca, pe lângă transmiterea cunoștințelor ce pot părea doar teoretice, Biserica să le ofere și soluții palpabile pentru viață. Așa se face că o parte dintre adulții activi ai societății noastre nu realizează efectele practice ale educației creștine, nu intuiesc legătura dintre învățătura lui Hristos și viața lor prezentă. Din această cauză, considerăm că planificarea catehetică ar trebui să conțină și să accentueze o dimensiune experiențială, cu suficiente argumente cât să i se perceapă rodnicia în plan cotidian, dincolo de aspectele duhovnicești.

Este de la sine înțeles că nevoia catehetică nu poate fi saturată doar de ora de religie și nici de programele mediatice religioase, ori numai de proiectele catehetice parohiale, care pot fi afectate de inconsecvență și lipsa bunei planificări. Așa încât, anticipând concluziile, credem că ar trebui demarat un *Proiect național de cateheză*, care să se adreseze tuturor categoriilor de enoriași.⁶ Angrenați în permanența mecanică socială, credincioșii sunt expuși riscului rutinării și depersonalizării, iar profunzimea spirituală și capacitatea de înțelegere a vieții - plecând de la bucuriile cotidiene, familiale și comunitare - devin trăiri tot mai rare. Se conturează astfel o adevărată criză identitară, manifestată pe două mari direcții – una socială, ca efect al suprasolicității, și una religioasă, ca urmare a lacunelor vieții liturgice și a lipsei unei cateheze capabile să mențină (cel puțin) enoriașul pe linia trăirii unei vieți creștine.

Sub aspectul comunicării, esențial în planul și proiectul misionar-catehetic, nu putem ignora tendințele substitutive ale realității prin pseudo-percepții de tip virtual. Cel puțin sub aspectul interacțiunii umane, digitalul devine spațiu predilect; tactilul, vizualul, auditivul și celelalte simțuri sunt supuse unui asediu transformator, iar la nivel cerebral distincțiile dintre real și virtual devin tot mai dificil de operat. Apariția inteligenței artificiale, viteza cu care se comunică, multitudinea și diversitatea comunicatoriilor, abundența digitală cu noile și omniprezentele funcțiuni aplicative, fac din tehnologie un mediu indispensabil, iar religia trebuie, la rândul ei, să se integreze acestuia.

⁵Pr. Dr. Constantin Necula, *Pastorația Bisericii în vremuri de criză*, Editura Agnos, Sibiu, 2012, p. 26.

⁶*Ibidem*.

Așa încât, o cunoașterea fidelă a credincioșilor, cu adevărata lor identitate socio-culturală, permanent activi și aflați la intersecția unor multiple rețele de comunicare (cu dublul rol de emitenți și receptori), ne va ajuta să adaptăm abordarea catehetică și să-i dăm conotații cât mai practice.

Cu o anumită tentă holistică, am putea privi omul în ansamblul său, astfel încât să evaluăm educația religioasă ortodoxă ca fiind necesară procesului formării depline pentru viața de aici și de dincolo⁷.

Din această sumară descriere reiese că doar simpla observare și admonestare din partea Bisericii a declinului moral-social nu sunt suficiente și nici tocmai eficiente; reacțiile ar trebui intensificate și transpuse în contramăsuri vizibile, iar prevenția despre care aminteam mai sus să aibă un aspect instituțional, practic și acesta la rândul lui.

Desigur, forța Bisericii este Cuvântul, iar componenta acțională a acestuia nu ar trebui să fie ignorată de către enoriașii noștri. Dar, pentru a se concretiza, o predică are nevoie de ceva mai mult decât simpla ei expunere – este necesară trimiterea la faptele cotidiene, la ipostazele reale ale catehumenilor, la interacțiunea care să modeleze prin exemple și bună sfătuire, prin susținere parohial-comunitară.

Catehizarea misionară – o nevoie tot mai actuală

În *Catehetica*, Pr. Vasile Gordon face mențiunea că explicarea învățaturii de credință, a simbolisticii ritualului religios și a principiilor morale este cheia pentru ca religiozitatea contemporană să crească, să se aprofundeze și să se debaraseze totodată de înțelegerea greșită asupra religiei și a lui Dumnezeu.⁸

În același timp, amintim una dintre tezele lui Simion Mehedinți care susține că „punctul de plecare al educației creștine este acesta: perfecțiunea nu e cu puțință, e posibilă totuși perfecționarea. A face deci din poporul nostru un popor de sfinți, asta nu stă în cadrul firii omenești. Să-l apropiem însă de învățăturile Evangheliei, asta se poate oricând”⁹.

Nicolae Jean face o descriere a contemporaneității în termeni simpli; autorul apreciază că actualul context catehetic, care nu este unul încurajator, cere un răspuns pe măsură și strategii adecvate și specializate; Jean face o trimitere comparativă la apariția școlilor catehetice ortodoxe, care, la rândul ei, a fost determinată de un context misionar dominat de agresivitatea misionară proprie iudaismului și păgânismului, care a cerut o contrapondere creștină urgentă.¹⁰

Sunt des întâlnite și punctele de vedere ale unor reprezentanți ai Bisericii care vizează adaptarea misionară prin schimbarea unor mentalități actualmente depășite, eronate sau deformate; ori acest lucru presupune un demers educațional semnificativ, iar singurul instrument pe care istoria umanității l-a validat rămâne cateheza.

Însă, revenim cu o anumită obstință la necesitatea ajustărilor contextuale prin utilizarea noilor mass-media, cu un concept strategic modern și interactiv, păstrând în același timp credința autentică a Sfinților Părinți.¹¹

Această observație vine pe fondul defavorabil al lipsei unei strategii naționale pe care Biserica să o aibă definită și eventual implementată. Necesitatea unei astfel de programe ar fi argumentată și de un dezechilibru constatat: accentul catehetic din ultimele decenii vine pus pe copii și tineri, adulții fiind o categorie a cărei importanță pare să scape din vedere.

⁷Pr. Dr. Constantin Năclad, *Educația religioasă în cadrul slujirii preoțești*, Editura Trinitas, Iași, 2007, p. 45.

⁸Pr. Prof. univ. dr. Vasile Gordon, *Catehetica - curs pentru anul al III-lea de studii*, Teologie Pastorală, București, 2001, p. 51.

⁹Simion, Mehedinți *Apropierea de Iisus prin Biserica noastră prin alegerea educatorilor*, Atelierele grafice Socec & Co. S.A., București, 1935, p. 27.

¹⁰Jean, Nicolae, *Cuvânt misionar pentru o astfel de cateheză*, în *Inter*, I, 1-2/2007, p. 165

¹¹***, *Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 47.

Văzute ca „nuclee de învățare în Hristos”, orele de religie, redobândite după Revoluție, aduc fără tăgadă un plus în plan catehetic; dar, acest început al pastoralei catehumenale poate fi în același timp și un prilej de îndepărtare de viața religioasă, de deviere, ceea ce ar putea necesita o consistentă o ulterioară corecție în percepțiile și trăirile religioase ale viitorului adult.

Putem aprecia că, deși Biserica are un „aliat” în ora de religie, acest suport este insuficient pentru a păstori cu succes întregul unei comunități religioase; aceasta, deoarece, analizând starea religiozității din perspectiva structurării populației, este evident că există categorii care nu au avut parte nici măcar de această minimă instrucție catehetică.¹²

În anii comunismului, pe lângă insuficiențele pastorale binecunoscute, în România se poate constata revenirea unor obiceiuri păgâne, cum ar fi vrăjitoria, dependența de horoscop, ceea ce ne arată nevoia unei schimbări profunde de mentalitate.

Din acest punct de vedere și cu acest argument, este dincolo de orice discuție necesitatea planificării catehetice riguroase, cu ramificările pedagogice și manierele specifice fiecărui etaj de vârstă a catehumenilor.

Părintele Constantin Năclad ne pune în vedere că, prin actul educativ, menirea Bisericii este să se implice plenar și direct în formarea viitorilor creștini ai ei.¹³

Se poate constata că avem comunități ortodoxe tot mai informate asupra celor ale lumii și mai dezinformate asupra realității Împărăției Cerurilor¹⁴, iar acest fapt revendică nevoia de cunoașterea clară a *învățăturii de credință*.

În același timp, există responsabilitatea față de credința apostolică, față de autenticitatea ei, ceea ce impune precauție și față de modalitatea în care transmiterea ei se va produce.

Concluzii

Pe fondul intensificării vieții sociale, cu tensiuni tot mai des întâlnite în plan familial sau profesional, timpurile actuale se dovedesc a fi problematice pentru creștin, mintea și spiritul său fiind înnodate în interacțiuni multiple, cu efecte negative directe sau colaterale. Fiind de cele mai multe ori înșiruite în cascadă și fără timpi de reculegere, aceste capcane cotidiene (stresori, cum sunt denumiți în psihologie) care dispersează ființa umană fac dificilă perceperea lui Dumnezeu, iar îndrumarea duhovnicească reprezintă un sprijin real, o adevărată călăuză în vremuri tulburi.

În aceste condiții, misiunea creștină și pastorația ortodoxă ar trebui să pună un mai mare preț pe cateheză, întrucât trebuie să se facă loc pentru transmiterea și primirea lui Hristos: „în mod constant, societatea tinerilor și a maturilor ne interpelează, ca preoți și credincioși ai Bisericii, cerându-ne «explicarea», forma cea mai simplă a pedagogiei creștine”.¹⁵

¹²*Ibidem*

¹³Pr. Dr. Constantin Năclad, *op.cit.*, p. 47.

¹⁴Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, „Propovăduire și educație socială”, Editura Andreiana, Sibiu, 2012, p. 250.

¹⁵*Ibidem*, p. 8.

BIBLIOGRAPHY:

1. Jean, Nicolae, *Cuvânt misionar pentru o astfel de cateheză*, în *Inter*, I, 1-2/2007
2. Pr. Constantin Năclad, *Educația religioasă în cadrul slujirii preoțești*, Editura Trinitas, Iași, 2007
3. Pr. Constantin Necula, *Pastorația Bisericii în vremuri de criză*, Editura Agnos, Sibiu, 2012
4. Pr. Constantin Necula, *Propovăduire și educație socială*, Editura Andreiana, Sibiu, 2012
5. Pr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și cateheză*, Editura IBMBOR, București, 2003
6. Pr. Vasile Gordon, *Catehetica - curs pentru anul al III-lea de studii*, Teologie Pastorală, București, 2001
7. Simion, Mehedinți *Apropierea de Iisus prin Biserica noastră prin alegerea educatorilor*, Atelierele grafice Socec & Co. S.A., București, 1935
8. Teofan Savu, Mitropolitul Olteniei, *Tinerii, prioritate misionară a Bisericii*, în colectiv, „Biserica în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar”, E.I.B.M.B.O.R., București, 2005
9. *Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001